

legjobb megoldásnak. Mi, a Társulatban pedig neki tartozunk annyival, hogy ezt a gondolatot továbbvigyük, és megpróbáljunk célt érni.

Mit jelentett a tanárok számára

Életem első fizikatanári ankétján fórumot szerveztek a résztvevők számára. Megindult a szokásos tanári panaszkodás, mindenki nagyon szerencsétlennek érezte magát. Egyszer csak felállt *Gecső Ervin* kollégánk és azt mondta: – Nem értem, miért sajnáljátok magatokat? Együtt vagytok háromszázan, a fizikáról beszélgettek, és itt van veletek Marx György. Odamehettek hozzá, ha gondotok van, és azt mondhatjátok: „Gyurka, segítenél?” És Gyurka segít. Melyik másik szakmában van ilyen kapcsolat egy akadémikus és a tanárok között?

A tudományt népszerűsítő, oktató tevékenységét számtalan díjjal ismerték el. Oktatási tevékenységéért kapta az OM Apáczai Csere-díját, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Eötvös-érmét, a Magyar Nukleáris Társaság Szilárd Leó-érmét, az IUPAP Fizikatanítási Érmét, első, nem angol-szász kitüntetettként az Institute of Physics Bragg-érmét.

Elnöke volt többek között a Fizikatanítást Kutató Nemzetközi Csoportnak (GIREP), az Európai Fizikai Társaság Oktatási Fórumának, főszerkesztője a *Fizikai Szemlének*, szerkesztője az *ICPE International Newsletter on Physics Education*-nek.

Eredményekben és elismerésekben gazdag életet élt, de legbüszkébb tanítványaira volt. Szerette mondani, hogy egy igazi tanár arra törekszik, hogy a diákjai meghaladják őt. Sokszor hangzik el a kérdés, mi a hosszú élet titka. Marx György megtalálta ezt. Tanárként tanítványai-ban, tudósként műveiben él tovább.

Engedjék meg, hogy röviden egy személyes emléket is felidézzek. Nankingban, egy tanári konferencia szabad estéjén sétáltunk. Gyönyörű, régi konfuciusi stílusú épületek között, és én már nem tudtam fényképezni. Este volt, a vaku fénye pedig az épületekhez nem volt elég. „Ne bosszankodj” – mondta. „Nézd meg jól, fényképezd le az agyaddal, és a kép mindig veled lesz, ha emlékezni akarsz rá.” Abban bízom, hogy amit tőle kaptunk, az mindig velünk lesz.

Ujvári Sándor
Lánczos Kornél Gimnázium,
Székesfehérvár

A FIZIKAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA 2004. ÉVI DÍJAI

Fizikai Fődíj

Az MTA Fizikai Tudományok Osztálya 2004. évi Fizikai Fődíjának kitüntetettje

SZEIDL BÉLA, az MTA doktora, az MTA Konkoly-Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézete tudományos tanácsadója. A magyar csillagászat legsikeresebb ágának vezéregyénisége, Szeidl Béla 21 éven keresztül, 1975–1996 között vezette az MTA Csillagászati Kutatóintézetét. A Nemzetközi Csillagászati Unió (a csillagászat világszervezete) Változócsillag Kommissziójának 1982–85 között alelnöke, 1985–88 között pedig elnöke volt. Fő kutatási területe a pulzáló változócsillagok. Alapvető eredményeit a periódusváltozások és a többmódusú pulzáció vizsgálatában érte el, amely eredmények rendkívül fontosak a csillagok belső szerkezetének és fejlődésének megismerésében. Ezeket a kutatásokat, melyek jelenleg igen divatosak váltak, több mint 40 éve folytatja. A vezetése alatt álló intézet kutatási témáit kibővítette, modernizálta, így jelentek meg a csillagaktivitás, nemradiális oszcillációk stb. témák, mely területeken az elmúlt tíz évben három fiatalabb munkatársa szerezte meg az MTA doktora címet, és további kettőnek a doktori eljárása folyamatban van.

A *Fizikai Szemle* 2004/5. számában *A 2004. évi Fizikai Díjak nyertesei* cím alatt közölt lista sajnálatos módon tévesen került ismertetésre, amiért az érdekeltek és az olvasók szíves elnézését kérjük. A helyes listát – az MTA Fizikai Tudományok Osztálya Titkárságának tájékoztatása alapján – a fentiekben adjuk közre.

Fizikai Díjak

Az MTA Fizikai Tudományok Osztálya 2004. évi Fizikai Díjjal kitüntetettjei:

DOMOKOS PÉTER, PhD, az MTA Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézete tudományos főmunkatársa. Domokos Péter számottevően hozzájárult a kvantumoptika különböző területeinek fejlődéséhez. Az utóbbi években nagyon jelentős eredményeket ért el egy tetszőleges polarizálható objektum (atom, molekula, vagy nanorészecske) hűtésére alkalmazható általános módszer kidolgozásában. Felfedezett egy azóta kísérletben is megfigyelt kollektív atomi viselkedésen alapuló disszipációs mechanizmust, ami új utakat nyit atomi és molekuláris sokaságok optikai hűtésében.

NAGY ÁGNES, az MTA doktora, a Debreceni Egyetem Elméleti Fizikai Tanszéke egyetemi tanára. Nagy Ágnes a sűrűségfüggő elméletében ért el jelentős eredményeket elsősorban az elmélet gerjesztett állapotokra való kiterjesztésében. Kidolgozta az egyetlen gerjesztett állapotra vonatkozó, Coulomb-rendszerekre érvényes nemvariációs elméletet. Az egyetlen gerjesztett állapotra vonatkozó Levy–Nagy variációs sűrűségfüggő elméletének egyik megalkotója.

SASVÁRI LÁSZLÓ, PhD, az ELTE Komplex Rendszerek Fizikája Tanszéke egyetemi docense. Sasvári László a szerkezeti fázisátmenetek és az izotróp fononrendszerek kritikus dinamikájának elméletében elért eredményeiért, valamint a fizika oktatásában és annak fejleszté-

sében kifejtett magasszintű munkásságáért érdemelte ki a kitüntetést.

SARKADI LÁSZLÓ, az MTA doktora, az MTA Atommagkutató Intézete tudományos osztályvezetője. Sarkadi László az egyszerű atomi ütközési rendszerekben nagyenergiájú bombázó lövedékekkel elért, különösen a kilépő elektronok spektrumában jelentkező úgynevezett „cusp”-ra vo-

natkozó úttörő eredményeiért, amelyek az ütközési mechanizmus részleteinek a megismerése szempontjából is nagy fontosságúak, kapta a díjat.

A díjakat az MTA 2004. évi rendes közgyűlése alkalmából, a Fizikai Tudományok Osztálya 2004. május 5-én megtartott tudományos ülészakán *Horváth Zsolt* osztályelnök adta át kitüntetetteknek.

MEGEMLÉKEZÉSEK

NOVOBÁTZKY KÁROLY

Emlékezés a magyar elméleti fizikát megalapozó, iskolateremtő tudós tanárra születésének 120. évfordulóján

Ehhez a kerek számú évfordulóhoz közeledve, sokszor felidéztem emlékezetemben annak a húsz évnek sok érdekes eseményét, de az egész időfolyam teljes tartamát is, amelyet közvetlen közelében tanítványaként és munkatársaként eltöltöttem. Tulajdonképpen a vele másodéves egyetemi hallgatóként való első találkozásom, az elméletimechanika-előadások csodálatos élménye határozta meg további életem alakulását. Az egyetemre azért jöttem, hogy matematikatanár lehessenek. Arra nem is nagyon gondoltam, hogy a fizikát is fogom tanítani, mert kezdetben a matematika mellett inkább a kémiát kedveltem. Ugyanis én kereskedelmi középiskolába jártam, ahol a fizika nem játszott fontos szerepet abban az időben. A természettudományok közül a kémia és áruismeret volt az a tantárgy, amelyet szerettem. Ezért akartam matematika és kémia szakos tanár lenni, de ilyen szakpárosítás akkor nem volt, és így választottam a matematika-fizikát. *Novobátsky* előadásai szeretették meg velem ezt a tárgyat, amellyel azután az ő szavait idézve, egész életre szóló frigyét kötöttem. Negyedéves hallgató voltam, amikor az általa vezetett Elméleti Fizikai Tanszékre kerültem demonstrátornak. Az egyetem elvégzése után előbb gyakoronoki, majd egy év múlva tanársegédi állásban lettem közvetlen munkatársa. Végigmenve az egyetemi lépcsőfokokon, a vele együtt eltöltött utolsó hat évet már professzortársaként éltem meg. Az oktatással és a tudománnyal foglalatosságom több mint fél évszázados eddigi életemnek ez a két évtizede nemcsak azért olyan emlékezetes számomra, mert új és izgalmas volt minden, hanem azért

is, mert egy nagyszerű tanáregyéniség körül akkor éppen kialakuló szellemi műhely tagja lehettem. Ez a műhely *Novobátsky-iskola* néven szerepel ma a magyar tudományos közvéleményben. Már csak néhányan élünk az elsőgenerációs tagok közül, de a Novobátsky-tanítványok tanítványai tovább ápolják azt a szellemet, amelyet mesterünk úgy jellemzett, hogy *az Elméleti Fizikai Intézet termeinek légköre tele van tudományos ambícióval*. A rá emlékező eme rövid írással e nagyszerű tanár egyéniségének néhány vonását szeretném felvillantani. A tudományos munkásságának részleteiből ismertetésétől eltekintek, mert erre korábban volt alkalmam a *Fizikai Szemlében* és a *Magyar Tudományban* is.

Novobátsky Károly életének hatvanhat évét töltötte el tanárként. Ebből harminckilencet gimnáziumban, huszonháromat mint egyetemi tanár. Temesváron született 1884. március 3-án. Középiskolai tanulmányait szülővárosa reáliskolájában végezte, kitűnő tanárok irányításával. Beszélgetéseink során, ha ez került szóba, nem mulasztotta el felemlíteni matematikatanárát, *Privolszky Alajost*, aki nagy hatással volt rá az önálló, alkotó gondolkodás kifejlesztésében. (Érdekes, hogy *Wigner Jenő* is a matematikatanárát szokta emlegetni nagy tisztelettel, akinek sokat köszönhetett.) Jól emlékezett egy-egy kitűzött matematikai versenyfeladatra, amelynek a megoldása nemcsak hipnotikus elmélyedést, de lankadatlan kitarást is igényelt. Középiskolai tanulmányai alatt a matematika és a fizika azért hatottak rá különös vonzóerővel, mert a megfelelő tankönyvek gazdag példatárral voltak